

NAMANGAN MADANIY HAHOTIDA MUZEYLARNING O'RNI (NAMANGAN O'LKASHUNOSLIK VA MADANIYAT MUZEYI MISOLIDA)

Norinov Muzaffar Ramonjonovich,

Namangan Muxandislik texnologiya instituti "Ijtimoiy fanlar va sport" kafedrasida o'qituvchisi

ANNOTATSIIYA. Ushbu maqolda Namangan viloyatining madaniy hayotida muhim o'rin tutgan namangan o'lkashunoslik va madaniyat muzeyi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Jumladan Namangan ekspozitsiyalari zamon talabi ruhida yangi rejalar asosida qayta jihozlangani va ziyoratchilarni jalb etayotganligi va u yerda o'ziga tabiati, tarixi, madaniyati ajdodlarimizning hunarmandchilik san'atining tarixiy sirlarini ochib beruvchi nodir va noyob eksponatlarga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Muzey, eksponat, ekspozitsiya, moddiy ashyolar, Munchoqtepa, Aksikent, Buonamozor, O'lkashunoslik.

РОЛЬ МУЗЕЕВ В УНИКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОГО МУЗЕЯ НАРОДНОЙ НАУКИ И КУЛЬТУРЫ)

Норинов Музаффар Рамононович,

преподаватель кафедры «Социальные науки и спорт» Наманганского инженерно-технологического института

АННОТАЦИЯ. В данной статье представлена подробная информация о Наманганском краеведческом музее, который играет важную роль в культурной жизни Наманганской области. В частности, экспозиции Намангана переоснащаются по новым планам в духе потребностей времени и привлекают паломников, а внимание уделяется редким и уникальным экспонатам, раскрывающим исторические тайны природы, истории, культуры, страны и ремесленного искусства наших предков.

Ключевые слова: Музей, экспонат, экспозиция, материальные объекты, Мунчоқтапа, Аксикент, Буонамозор, Краеведение.

THE ROLE OF MUSEUMS IN A UNIQUE CULTURAL ENVIRONMENT (IN THE EXAMPLE OF NAMANGAN MUSEUM OF PEOPLE'S SCIENCE AND CULTURE)

Norinov Muzaffar Ramonjonovich,

teacher of the Department of «Social Sciences and Sports» at Namangan Institute of Engineering Technology

ANNOTATION. This article provides detailed information about the Namangan Local History and Culture Museum, which plays an important role in the cultural life of the Namangan region. In particular, the expositions of Namangan are re-equipped based on new plans in the spirit of the needs of the times and attract pilgrims, and attention is paid to the rare and unique exhibits that reveal the historical secrets of the nature, history, culture of the country and the handicraft art of our ancestors.

Key words: Museum, exhibit, exposition, material objects, Munchogtepa, Aksikent, Buonamozor, Local history.

Kirish. Hozirgi kunda muzeylar madaniy-tarixiy va tabiiy-ilmiy qadriyatlarni mushohada qilishga mo'ljallangan va o'zida ijtimoiy axborot institutini namoyon etadi. Muzeylar-moddiy ashyolarni axborot vositasida mushohada qilish, to'plash, tarqatish, jamiyatning ma'naviy ehtiyojlarini qondirish uchun xizmat qiluvchi ixtisoslashtirilgan madaniy-ma'rifiy muassasa hisoblanadi. Muzeylar nafaqat tabiat va jamiyatning noyob va xilma-xil ashyolari xazinasi, balki muhim ilmiy ma'rifiy-tarbiyaviy markaz ham hisoblanadi.

Muzeylar — moddiy va ma'naviy madaniyat yodgorliklarini, shuningdek tabiat va insoniyat jamiyati taraqqiyoti haqidagi bilimlarning ilk manbalari hisoblanadigan tabiiy-tarixiy kolleksiyalarni to'plash, saqlash, o'rganish, ko'rgazma qilish va ommaga yetkazish bilan shug'ullanadi. Muzeylar madaniyatning asosiy davlat omborxonalaridir.

Muzeylar faoliyatining xarakteriga ko'ra ilmiy -tadqiqot va ilmiy-ma'rifiy muassasalar hisoblanadi.

Ilmiy-tadqiqot muassasasi sifatida muzeylar madaniyat va tabiiy-tarix yodgorliklarini, shuningdek tabiat va jamiyat haqidagi bilimlar bo'yicha boshqa ilk manbalarni to'playdilar, o'rganadilar, saqlaydilar.

Ilmiy - ma'rifiy muassasalar sifatida esa muzeylar o'zlarining tadqiqot ishlari natijalarini ko'rgazma va nashr qilish singari ilmiy - ma'rifiy faoliyatlarida namoyish qiladilar.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mustaqillik tufayli yurtimizda hukumatimiz tomonidan muzeylarga e'tibor yanada kuchaydi va ko'plab yangi yo'nalishdagi muzeylar ham ochildi. Muzeylarda xalqimiz tarixini o'rganish va yanada takomillashtirish kabi xayrli ishlar amalga oshirilmoqda. Namangan shahrining Nodim Namangoniy ko'chasida joylashgan Namangan o'lkshunoslik va madaniyat muzeyi sal kam bir asrlig tarixiga ega. Muzey shu yillar davomida viloyatning madaniy-ma'rifiy ishlarida o'zining salmoqli hissasini qo'shib kelmoqda. Namangan viloyatida 6 ta "Xalq" muzeyi va O'zbekiston Respublikasida ikkinchi o'rinda turuvchi Pop shahridagi "Arxeologiya" muzeyi va ko'plab uy muzeylar faoliyat olib bormoqda. Namangan viloyati tarixi va madaniyatini o'rganish davlat muzeyi esa ular uchun asosiy uslubiy markaz hisoblanadi. Bu muzey keksa madaniyat maskani bo'lib, 1920-yil 20-avgustda tashkil topgan[4]. Muzey dastlab Namangan shahridagi 1-rus o'rta maktabi fizika o'qituvchisi Vladimir Ivanovich Ivanov tashabbusi bilan fanlarni chuqurroq o'rganish uchun laboratoriya tarzida tashkil etilgan edi[3].

Bu muzeyga Turkiston oqsoqollari kengashi madaniyat bo'limi qaroriga asosan, XX asr boshidagi eng ko'rkam binosi hisoblangan Fizika muzeyi uchun ajratib berildi. V.I.Ivanov rahbarligida har yili viloyatning cho'l, tog' zonalariga, Nanay, Mamay, Chodak, G'ova Kosonsoyga ilmiy ekskursiyalar uyushtirib, o'lkamiz tabiatiga, tarixiga, madaniyati va hunarmandchilik san'atiga oid buyumlar yig'ilib, ularga ishlov berib, muzeyni boyitib borildi. Natijada 1922-yilda muzey eksponatlari soni 900 taga yetadi. 1930-yilga kelib muzey xazina fondi 3000 taga yetdi[2]. 1970-yildan boshlab muzey ilmiy xodimlari xar bir urush qatnashchilari xonadonida bo'lib, orden, medallari, xat, surat va boshqa moddiy ashyolarni olib kelib, muzey eksponentlarini yanada boyitishadi. Dastlabki vaqtlarda I.Nizomboev, X.Zokirov, N.Axmedov, I.Malenkovlar muzeyni rivojlanib ketishi, eksponatlar bilan boyitilishida o'zining butun hayotini muzey hayoti bilan chambarchas bog'ladilar.

Tadqiqot metodologiyasi. 1920-1987-yillar mobaynida bir qavatli binoda faoliyat yuritgan bo'lsa, 1987-yildan maxsus loyiha asosida qad roslagan 3 qavatli maxsus muzey uchun mo'ljallangan binoda faoliyat yuritmoqda. Muzey jamoasining say-harakatlari va samarali mehnatlarida erishilgan yutuqlar natijasida muzey 1998-yildan boshlab 1-toifali muzeylar qatoridan o'rin oldi[3]. Muzeyning 2-qavatida 1989-yildan tabiat bo'limini ekspozitsion reja asosida jihoslash ishlari olib borildi va bu ishni viloyat rassomlar uyushmasining T.Ashurov boshchiligidagi musavvirlar guruhi zallarni bezadilar. Keyingi yillarda tabiat bo'limi ko'rgazma zallarini viloyatimiz tabiati, o'simlik va hayvonot dunyosi namunalari bilan jihoslash ishlarini amalga oshirishda E.Qoraboev boshchiligidagi bir guruh ilmiy xodimlarning xizmatlari katta bo'ldi.

2014-yil may oyiga kelib, muzey o'zida o'lka tarixi madaniyati, hunarmandchiligi, irrigatsiyasi, san'atini namoyon etuvchi 55239 dona eksponatni tashkil qiladi.

Hozirgi kunda Namangan o'lkashunoslik va madaniyat muzeyida "Tabiat", "Tarix", "Adabiyot va san'at", "Xazina" bo'limlari va "Ma'naviyat", "Mustaqillik" sektorlari faoliyat yuritmoqda.

Natijalar bo'limi. Har qanday tashkilot taraqqiyotida rahbar yuritgan boshqaruv katta ahamiyatga ega hisoblanadi. 2004-yilda muzeyga tarix fanlari doktori, professor I.Yusupov rahbar etib tayinlanadi[1]. Professorning tashabbusi bilan tamomila o'lka tarixi etnografiyasi, mustaqillik yillarida Namangan ko'rgazmalari hozirgi zamon ruhi talabiga javob beradigan yangi ekspozitsiyalar yaratildi va ziyoratchilarga namoyon etilib ijobiy fikrlar olinmoqda. Muzeyni aylana ekansiz Tabiat bo'limi o'quvchi yoshlarning eng sevimli bo'limi hisoblanadi va bu yerda o'lkamizning tuproqlari, suvi, o'simlik dunyosi, tog'lari, parranda-yu qushlari bilan tanishasiz. Bu bo'limda bo'ri, tulki, burgut, kaltakesak, sariq chipor ilon, tipratikan, yo'vvoi to'ng'iz, jayra va cho'l o'simliklarini jonli qotishmasini uchratasiz. Eng qizig'i shundaki 2007-yilda Namangan shahridan taxminan balandligi 5 metr, uzunligi 8 metr bo'lgan hayvon bosh suyagi topildi[3].

Yurtimiz arxeolog olimlarining aniqlashicha bu suyaklar karkidonlarning eng qadimgi avlodlari indrikoteriyalarga tegishli ekanligi aniqlandi. Bundan ko'rinadiki 600 ming yildan 3,5 mln yil oldin Namangan hududi dasht bo'lmagan. Chunki bu jonzo'tlar o't-o'lan va daraxtlar bilan oziqlangan. Uzunligi 8 metrlik jonzo'tlar yashaganligini Chustlik pichoqsoz ustalar an'anasiga ko'ra dastaning muguz-karkidon

suyagidan tayyorlanganligi ham isbotlaydi.

Munozara bo'limi. Tarix bo'limida esa o'lkamizning eng qadimgi davridan shu kungacha ajdodlarimiz bosib o'tgan shonli yo'li tarixidan qimmatli ma'lumotga ega bo'lasiz. Bo'limda arxeolog olimlar tomonidan o'rganilish diogrammasiga va xaritasiga, ibtidoiy ajdodlar yashagan g'or ko'rinishi, ularning mashg'uloti, tosh asrini bo'linishi, mehnat va ov qurollari, Chust bronza davri manzillari va u yerdan topilgan mehnat qurollari, Qadimgi Koson, Pop Munchoqtepa yodgorligi, Axsikent, Buonamozor, Temuriylar davrida Axsikent va u yerdan topilgan zeb-ziynatlar bilan tanishasiz. Hatto eramizdan avvalgi III-II asrlarga oid eng qadimiy topilma hisoblanadigan Yunon-Baqtriya tangalari ham saqlanib kelinmoqda. Tarix bo'limda etnografiya bo'limi bo'lib, unda ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan turli xil sopol, chinni, yog'och va misdan yasalgan uy anjomlari, o'zbek milliy cholg'u asboblari, milliy kiyimi, o'zbek milliy uyi va hovlisi ko'rinishi yaratilgan.

Adabiyot va san'at bo'limi zalida o'lkamizning kulolchilik maktabi asarlari, naqqoshlik san'ati ustalari, mahsulotlari, kashtachilik va hozirgi zamon musiqa, teatr san'ati vakillari faoliyatini ko'rish bilan ma'naviy ozuqa olasiz. Bu bo'lim muzeyda tez-tez ziyoratchi mehmonlar, muntazam tadbirlar o'tkazilishi bilan o'zgacha taassurot qoldiradi.

Muzeyning ma'naviy-ma'rifiy, ommaviy ishlarida Ma'naviyat bo'limining o'rni alohida. Ma'naviyat bo'limi muzeyda tadbirlarni tashkillashtirish, mehmon va ziyoratchilarni kutib olish va ularga tanishtiruv, mavzuli o'quv ekskursiyalarni tashkillashtirish, xodimlar o'rtasida muzeyda va muzeydan tashqarida muloqot, suhbat uchrashuvlar tashkil qilish ishlarini bajaradi.

Xazina bo'limi muzeyning asosiy bo'limi hisoblanadi. U yerda o'lka tabiati, tarixi, madaniyati ajdodlarimizning hunarmandchilik san'atining tarixiy sirlarini ochib beruvchi nodir va noyob eksponatlar saqlanadi. Muzey xazina fondi yil davomida ilmiy xodimlarning say-xarakatlari orqali yangi-yangi eksponatlar bilan to'ldirib borilmoqda.

2004-2008 yillarda tarix, etnografiya, Namangan adabiy muhiti, Mustaqillik yillarida Namangan ekspozitsiyalari zamon talabi ruhida yangi rejalar asosida qayta jihozlandi va ziyoratchilarga havola etilmoqda. Bu ishlarni amalga oshirishda I.Yusupov, L.Axmadiyeva, E.Mirzaaliev, E.Qoraboev va ilmiy xodimlar N.Mo'minova, D.Ahmadjanova, O.Sottiboevlar alohida jonbozlik ko'rsatmoqdalar.

Xulosa. Mazkur muzeyning yoshlarimizga bugungi kunda berayotgan ma'naviy va tarixiy saboqlari biz yoshlarni ajdodlarimizni qanday mashaqqatli, sinovli yo'llarni bosib o'tganidan darak beradi. Yurtimizga qanchadan-qancha bosqinchilar hujum qilgan, lekin o'zbek xalqining milliy etnik konfliktlari yo'q bo'lib ketmadi. Tarix millatning o'tmishi, buguni va kelajagini o'rganadi muzey esa shularni bizga ko'rsatadi. Shuni alohida aytish kerakki, Namangan viloyati tarixi va madaniyatini o'rganish davlat muzeyi viloyatimizning aholisini, o'quvchi yoshlarini o'lkamiz tarixi, madaniyati, san'ati sirlarini o'rganishga imkon yaratadi. Shunday ekan bu nodir noyab tarixiy topilmalarni va etnografik buyumlarni to'plash, saqlash va kelajak avlodlarga yetkazishda nafaqat muzey, balki biz yoshlarning ham o'rni katta muzey eksponatlarini ushlab e'zozlashimiz, o'tmishimiz tarixiga hurmat bilan qarashimiz va asrab avaylashimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baxriddinov O. Muzeylar-tariximiz guvohi // Namangan haqiqati. 2004, 10 mart
2. Kuryazova D. O'zbekistonda muzey ishi tarixi. -Toshkent: San'at. 2010. –B. 43
3. Mirzaaliyev E. Namangan viloyat o'lkani o'rganish muzeyi: kecha va bugun. - Farg'ona: 2010.- B.23.
4. www.ziyonet.com